

Geç Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet'e Bir Su İşletme İmtiyazı: Cebel-i Lübnan Su Şirketi

Mustafa DAĞ¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, mustafadag@harran.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4571-8115.

Öz: Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde hayata geçirilen modern sulama yöntemleriyle ahali ve arazilerin su ihtiyacı giderilmeye başlanmıştır. Özellikle sulama problemlerinin yaşandığı bölgelerde özel sermaye imtiyazıyla hayata geçirilen projelerle bu problem ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede icra edilen projelerden biri 1912'de Cebel-i Lübnan'da bulunan Nehr-i Salib ve Neb'ül-el Asel sularının kanallar yoluyla Kesrevan kazası ve çevresine dağıtılmasını ön gören imtiyazdır. Bu çalışma, geç Osmanlı'dan erken Cumhuriyet'e uzanan süreçte su kaynaklarının özel sermaye tarafından işletilmesine dair önemli bir örnek teşkil eden Cebel-i Lübnan Su Şirketi'ni incelemektedir. Çalışmada, Şirket'in kuruluş süreci, yönetin yapısı, mali yapısı, imtiyaz sözleşmesi, yerel yöneticilerle ilişkileri, faaliyetleri ve Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecindeki kurumsal dönüşümüne dair gelişmeler irdelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda nitel araştırma yöntemiyle hazırlanan çalışma, doküman incelemesine uygun olarak oluşturulmuştur. Yürütülen çalışmalar neticesinde Şirket'e dair birçok bulgu mevcuttur. Bunlardan bazıları, Şirket'in 1912'de faaliyetlerine başladığı, imtiyaz sahibinin Selim Şakir Bey olduğu, Osmanlı hukukuna tabi olduğu, İstanbul merkezli kurulmuş olup, Cebel-i Lübnan'da faaliyetlerini yürüttüğü, Geç dönem Osmanlı'da olduğu gibi Cumhuriyet'in ilk yıllarında da varlığını devam ettirdiğidir. Ancak faaliyetlerine dair detaylı bilgilerin tespit edilememiş olması ve Nehr-i Salib ile Neb'ül-el Asel sularından kanallar yoluyla Kesrevan ve çevresine suların ulaştırılıp ulaştırılmadığına dair bilgiler elde edilememiş olması çalışmamızın sınırlılığını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı'da Su Yönetimi, Cebel-i Lübnan, Su Şirketi, Kesrevan, Cebel-i Lübnan Nehirleri

Jel Kodları: N25, N55, L95

A Water Concession from the Late Ottoman to the Early Republican Era: The Cebel-i Lubnan Water Company

Abstract: In the late Ottoman period, modern irrigation methods were introduced to address the water needs of both the population and agricultural lands. In regions facing irrigation problems, projects were implemented through private capital concessions. One such initiative was the 1912 concession granted for the distribution of water from the Nehr-i Salib and Neb'ül-el Asel rivers in Mount Lebanon to the Kesviran district via canals. This study explores the Mount Lebanon Water Company as a significant example of private sector involvement in water resource management from the late Ottoman period to the early Republican era. It examines the company's establishment, administrative and financial structure, concession agreement, relations with local authorities, activities, and its institutional transformation during the empire-to-republic transition. Findings indicate that the company began operations in 1912, was founded in Istanbul, operated in Mount Lebanon, and was subject to Ottoman law. The concession holder was Selim Şakir Bey, and the company continued its existence into the early Republican period. However, the lack of detailed information regarding its operational activities and whether water was successfully delivered to Kesviran and nearby areas constitutes a key limitation of this study.

Keywords: Water Management in the Ottoman Empire, Cebel-i Lubnan, Water Company, Kesviran, Rivers of Cebel-i Lubnan

Jel Codes: N25, N55, L95

Atıf: Dağ, M. (2025). Geç Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet'e bir su işletme imtiyazı: Cebel-i Lübnan su şirketi. *Fiscaeconomia*, 9(4), 2053-2068. <https://doi.org/10.25295/fsecon.1717214>

Geliş Tarihi: 11.06.2025

Kabul Tarihi: 27.07.2025

Telif Hakkı: © 2025. (CC BY) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

1. Giriş

Sami dillerinde beyaz anlamına gelen “ibn” kelimesinin kökünden türetilen Lübnan, karla kaplı dağların beyaz görüntüsünden dolayı Cebel-i Lübnan’ı tanımlamak için kullanılmıştır (Bilge, 2003, s. 244-246). Cebel-i Lübnan, Trablusşam’dan Sayda sınırlarına kadar, Akdeniz kıyısı boyunca uzanan dağ silsilesini tanımlamaktadır (Özkaya Duman, 2006, s. 3). Cebel-i Lübnan’ın kuzeyinde Beyrut Vilayetine bağlı olan Trablusşam sancağı, doğusunda Suriye Vilayeti bağlı olan Baalbek ve Hasbaya kazaları, güneyinde Beyrut vilayetine bağlı olan Sayda kazası ve batısında Beyrut ile Akdeniz bulunmaktadır (Cuinet, 1896, s. 204).

Yavuz Sultan Selim döneminde 1516’da Osmanlı’nın hakimiyetine giren Cebel-i Lübnan (Bozkurt, 2019, s. 236), Maruni-Dürzi ve daha sonra Müslüman-Maruniler arasında yaşanan çatışmaları fırsat olarak görev Avrupalı ülkelerin baskıları neticesinde özerk bir statüye kavuşmuştur (Kılıç & Özbozdağı, 2023, s. 67). Özerk yapı için 9 Haziran 1861’de Lübnan Nizamnamesi hazırlanmıştır (Yetiş Doğan, 2023, s. 968). Bu nizamname doğrultusunda İngiltere, Fransa, Prusya, Avusturya, İtalya, Rusya ve Osmanlı temsilcilerinden oluşan komisyonun almış olduğu karar neticesinde sancağın yeni yönetim yapısı, Osmanlı Hükümeti tarafından tayin edilmiş ve garantör devletlerin onayıyla göreve başlayan Mutasarrıfın yönetiminde 12 kişiden mürekkep bir meclisten oluşması kararlaştırılmıştır. Bu mecliste 4 Maruni, 3 Dürzi, 2 Grek Ortodoks, 1 Grek Katolik, 1 Sünni ve 1 Şii bulunacaktır. Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığı, 7 farklı kazaya ayrılmıştır (Reyhan, 2006, s. 175-176). Özerkliği sağlayan nizamnamede 1864’te düzenleme yapılarak, I. Dünya Savaşı’na kadar bu statüyü korumuştur (Ortaylı, 1984, s. 89-90).

19. yüzyılda Arap, Türk, Laz, Çerkes, Dürzi, Nusayri, Rum, Katolik, Protestan, Ermeni ve benzeri millet ile dini gruplar yaşamaya başlamıştır. Bölgenin kozmopolitik yapıya sahip olması Osmanlı Hükümeti’nin buraya ayrı bir önem göstermesine neden olmuştur. Nüfusun yoğun olduğu bölgede ipek üreticiliği yapılmaktadır. Elde edilen ürün Tripoli, Sayda ve Beyrut gibi önemli ticari pazarlarda satılmaktadır (Bolat, 2023, s. 46). Ahali bu satıştan elde etmiş olduğu gelirlerle geçimini sağlamaktadır. Halkın çoğunluğunun geçimini ipek böcekçiliğiyle sağlaması tarımın önemli bir geçim kapısı olmasını sağlamıştır. Bu durum ise arazilerin sulanmasını önemli kılmıştır.

Cebel-i Lübnan arazilerinin su sıkıntısına çözüm bulma hususunda son dönem Osmanlı’sında birçok proje hayata geçirilmiştir. Özellikle 19. yüzyıl sonlarından itibaren modern teknolojilerle ahalinin içme suyu ve arazilerinin sulanması için hayata geçirilen projelerin sayılarında artış yaşanmıştır. Bu bağlamda gösterilebilecek önemli projelerinden biri Nehr-i İbrahim suları ile ilgili olanıdır (BOA.A.).MTZ.CL.1/45, H.04/03/1307; BOA.İ.MTZ.CL.4/201, H.13/01/1307; BOA.İ.MTZ.CL.4/205, H.05/08/1308; BOA.A.).DVN.MKL.32/25, H.07/08/1308). Nehr-i İbrahim’den Kesviran’a su isale etmek amacıyla yürütülen çalışmaların imtiyaz hakkı 3 Ağustos 1889’da imzalanan mukavele ile Abdülahad Hazra Efendi’ye verilmiştir (BOA.A.).DVN.MKL.32/15, H.18/02/1308; BOA.A.).DVN.MKL.30/35, H.04/03/1307; BOA.A.).DVN.MKL.32/25, 07/08/1308; BOA.Y.EE.104/200, H.06/02/1307). Benzer şekilde Beyrut ve çevresinde bulunan arazilerin sulanması amacıyla istifade edilen bir diğer önemli nehir el-Kasımiye Nehri olmuştur. Sur ve Sayda kazalarında bulunan arazilerin sulanması amacıyla kanal açma çalışmalarının icra edildiği tespit edilmiştir (BOA.Y.PRK.MYD.10/17, H.25/06/1308; BOA.DH.MKT.2869/94, H.19/06/1327). Diğer önemli nehirler arasında Nehrü’l-Kebir, Nehrü’l-Kelb, Nehrü’l- Kadisha, Beyrut Nehri, Awali Nehri, Zabrani Nehri ve Litani Nehri yer almaktadır (Yarçı, 2015, s. 564).

Konuyla ilgili literatür taraması yapıldığında Cebel-i Lübnan’ın su sorununun çözümü hususunda yapılan çalışmaların çok sınırlılığı olduğu görülmektedir. Bu manada ele alınan ilk ve tek çalışma Güler Yarçı tarafından 19. Yüzyıl Sonlarında Cebel-i Lübnan’da İbrahim Nehri’nin Islahı ve Nehr-i İbrahim Anonim Su Şirketi başlığıyla hazırlanmıştır. Yazar çalışmasından Cebel-i Lübnan’da bulunan İbrahim Nehri ile ilgili yürütülen ıslah çalışmalarını ele almıştır. Ancak bölgenin önemli su kanalları arasında

bulunan Nebrü's-salib (Nehrüssalip) ve Neba-ü'lasel (Nebulasel) sularıyla ilgili çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir. Literatürdeki bu eksikliğin giderilmesi amacıyla hazırlanan bu çalışmada, Nebrü's-salib ve Neba-ü'lasel sularının Kesviran ve diğer bölgelere nakledilmesi için icra edilen faaliyetler ile bu faaliyetlerin imtiyazını üstlenmiş olan Selim Şakir Bey'in kurmuş olduğu Cebel-i Lübnan Su Şirketi (Société Anonyme Ottomane des Eaux du Liban) tüm yönleriyle ele alınmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede çalışmada birtakım suallere cevap aranmıştır. Bu sorulardan bazıları, Nebrü's-salib ve Neba-ü'lasel nehirlerinden kanallar yoluyla suyun dağıtılacağı bölgelerin nereler olduğu, imtiyazı üstlenen Şirket'in kuruluş sürecinin nasıl gerçekleştiği, bu Şirket'in yetki ve sorumluluklarının neler olduğu, icra edilen faaliyetlerin neler olduğu ve Şirket'in akıbetinin ne şekilde neticelendiğidir.

Bu gibi suallerin cevapları aranırken arşiv belgelerinin yanı sıra araştırma incelemeler eserlerden de istifade edilmiştir. Bu çerçevede hazırlanan çalışma bir ana başlık ile dört alt başlıktan oluşmaktadır. Ana başlık altında Cebel-i Lübnan Su Şirketi'nin kuruluşu ve imtiyazı üstlenen Selim Şakir Bey hakkında bilgi verilmiştir. Birinci alt başlıkta kurulan Şirket'in mali yapısı, ikinci alt başlıkta Şirket'in yönetim yapısı, üçüncü alt başlıkta Şirket'in su kanallarından su dağıtımı için icra etmiş olduğu faaliyetler ve dördüncü alt başlık altında ise Şirket'in fesih sürecinde icra edilecek olan hukuki muameleler ile akıbetine dair bilgilere yer verilmiştir.

2. Cebel-i Lübnan Su Şirketi

Cebel-i Lübnan Sancağı Direlmaraf köyü ahalisinden ve Osmanlı tebaası olan Selim Şakir Bey, Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığına dilekçe ile başvurarak Şirket'in kurulması için ruhsatname talep etmiştir (BOA.ŞD.1241/35, H.26/01/1331). Şakir Bey, bu talepte Cebel-i Lübnan'da bulunan Nebrü's-salib ve Neba-ü'lasel sularının Kesviran ve çevresindeki arazilere dağıtılması için açılacak kanalların imtiyaz hakkının kendilerine verilmesini talep etmiştir. Dilekçe Cebel-i Lübnan Meclis-i İdaresi tarafından incelendikten sonra ruhsatın verilmesi için 20 Temmuz 1911'de çalışmaları başlatmıştır. Ruhsatname Nafia ve Maliye Dairesi tarafından incelenip onaylandıktan sonra Şûrâ-yı Devlet ve Meclis-i Vükela'ya sunulmuştur. Meclis, gerekli incelemeleri yaptıktan sonra ruhsatnameyi onaylamıştır. Böylece açılacak olan kanalların imtiyazını üstlenmek üzere Cebel-i Lübnan Su Şirketi'nin kurulmasına onay verilmiştir (BOA.İ.MMS.159/9, H.03/03/1331). Kuruluş ruhsatnamesinin altında Bahriye Nazırı Mahmut Paşa, Dahiliye Nazırı Adil, Hariciye Nazırı Mehmed Sait, Şûrâ-yı Devlet Reisi Said, Şeyhülislam Esad, Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket, Maarif Nazırı Ahmed Şakir, Ticaret ve Ziraat Nazırı Celal, Maliye Nazırı Rifat, Adliye Nazırı ve Evkaf-ı Hümayun Nazırı Vekili Kâmil'in imzaları yer almıştır (BOA.A.).MTZ.CL. 7/278, H.02/06/1332).

Şirket'in kuruluş sürecinde uyması gereken hükümler Ticaret ve Ziraat Nezareti tarafından belirlenmiş olup, bu çalışmaların belirlenen hükümlere göre icra edilmesi aynı nezaretin denetimine bırakılmıştır. Türkiye Milli Bankası tarafından finanse edilen Cebel-i Lübnan Şirketi, Şakir Bey'in adına düzenlenen ruhsatla 20 Şubat 1912'de kurulmuştur. Şirket'in temel amacı Nebrü's-salib ve Neba-ü'lasel sularının kanallarla Kesviran ile çevresindeki arazilere taşınması ve ahalinin su ihtiyacını karşılamak olarak belirlenmiştir. Yine bölgede kamu yararına olacak suyla ilgili diğer işleri icra etme yetkisini de üstlenmiştir. Şirket'in yönetim merkezi İstanbul'a bağlı olan Galata'da bulunan L'union Hanı olmuştur. Şirket, İstanbul dışında istediği bölgelerde Osmanlı hukukuna tabi olmak şartıyla şubeler açabilecektir. Her ne kadar Cebel-i Lübnan'da şube açtığına dair bilgi tespit edilmemiş olsa da aynı yıl içerisinde kanalların açılmasında kullanılacak olan malzemelerin satın alınmasına dair yaşanan gelişmeden hareketle bölgede bir şube açtığı çıkarımı yapılabilmektedir. İmtiyaz müddeti 25 sene olarak ön belirlenmiştir. Fakat Şirket yönetimi nizamnamede belirtilen gerekçeler doğrultusunda 25 yıllık sürenin dolmasını beklemeden Şirket'i feshetme, başka bir şirketle birleşmesini sağlama veya başka bir imtiyaz sahibine devredilmesi yetkisini kullanabilmekteydi (BOA.İ.MMS. 159/9, H.03/03/1331).

Şakir Bey, ruhsatı alıp Şirketi kurduktan hemen sonra kuruluş ruhsatını tüm haklarıyla Şirket'e devretmiştir (BOA.MV.229/43, H.14/06/1340). Ayrıca Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığına teminat akçesi olarak 250 Osmanlı lirasını teslim etmiştir. Bu bedel çalışmalar bitirilinceye kadar Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığının sandığında tutulacaktır (BOA.ŞD.1241/35, H.26/01/1331). Şirket, faaliyetlerine başlamadan hemen önce kuruluş süreci, örgütlenme yapısı, yönetim yapısı, mali yapısı, yetkileri, üstlenmiş olduğu imtiyaz hakkı ve işleyişine dair hukuku belirleyen bir nizamname hazırlamıştır. Cebel-i Lübnan Su Osmanlı Anonim Şirketi Nizamname-i Dahiliyesi adıyla hazırlanan belge yedi fasıl ve kırk iki maddeden oluşmaktadır. Ticaret ve Ziraat Nezareti, belgede gerekli incelemeleri yaptıktan sonra onay vererek Şirket'in kuruluşunu onaylamıştır. Nizamname Şirket'in tüm hissedarlarına verileceği gibi bir defalığına mahsus 20 nüshası Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne iletilmiştir (BOA.A.).DVN.MKL.54/13, H.03/03/1331).

Şirket kuruluş ruhsatnamesini aldıktan sonra en geç bir ay içerisinde İstanbul ve şube açmış olduğu diğer bölgelerde Takvim-i Vakayı, Ceride-i Resmiye veya diğer gazeteler aracılığıyla ilanlar verdirterek Şirket'in kurulduğunu kamuoyuna ilan edecektir. Bu ilanlar nizamnamede yapılacak değişiklikler, Genel Kurul'un Şirket bütçesine dair onaylayacağı bilanço cetvelleri ve Şirket ile ilgili diğer gelişmelerde de benzer şekilde yapılacaktır. Hisse senetlerinin satışa sunulması sırasında verilen ilanlarda Şirket'in amacının, görev müddetinin ve sermaye miktarının ilanda yer alması zorunlu tutulmuştur (BOA.A.).DVN.MKL.54/13, H.03/03/1331).

2.1. Şirket'in Yönetim Şekli

Cebel-i Lübnan Su Şirketi'nin idaresi iki temel yönetim organı tarafından yürütülmektedir. Bunlardan ilki Yönetim Kurulu olarak nitelendirilebilecek olan Meclis-i İdare'dir. Meclis-i İdare, bir diğer yönetim organı olan Genel Kurul olarak nitelendirilen Heyet-i Umumiyye tarafından seçilen 5-10 üyeden oluşmaktadır. Üyeler ilk 5 yıl için görevlendirilmişlerdir. Bu üyeler kurucu azalar olarak nitelendirilmiştir. İlk 5 yıl görev icra eden azalar arasına Burhazı Banimifotensemti, Bescon Cakson, Ahmet Cemal, Edwin Vitol ve Persi Şavot yer almaktadır. Bu üyelerin görev süresinin sona ermesinden sonra Meclis-i İdare azalığına yapılacak olan ilk atamalar kura ile belirlenmektedir. Daha sonraki atamalarda ise kademelere göre her sene listede bir üye çıkarılarak yerine yeni bir üye atanarak yapılmaktadır. Daha önce üyelik görevini yapıp bitirmiş olan bir aza kuradan çıkması halinde tekrar azalık görevini icra edebilmektedir. Meclis-i İdare, düzenli olarak 2 ayda 1 defa toplanmaktadır (BOA.A.).DVN.MKL.54/13, H.03/03/1331).

Müzakere edilen konuların kabul edilebilmesi için azaların yarısından bir fazlasının toplantıda hazır bulunması ve oy kullanması gerekmektedir. Toplantıda görüşülen konulara göre birden fazla oturum gerçekleştirilebilmektedir. Yapılan toplantılarda görüşülen konular ve alınan kararlar zabıt defterlerine kaydedilerek muhafaza altında tutulmaktadır. Bu kayıtlar Meclis başkan ve yardımcısının yanı sıra hazır bulunan tüm azalar tarafından mühürlenerek imza edilmektedir. Meclis-i İdare her sene düzenli olarak üyeler içerisinde oylamaya giderek bir başkan ve ona vekalet edecek bir başkan yardımcısı belirlemektedir. Meclis-i İdare toplantılarına meclis başkanı liderlik yapmaktadır. Başkanın hazır bulunmaması halinde vekil olarak görevlendirilmiş aza toplantıları yönetmektedir. Meclis-i İdare başkanı veya başkan yardımcısı Şirket ile ilgili meydana gelen hukuki davalarda mahkemelere Şirket'i temsilen katılım sağlamaktadır (BOA.A.).DVN.MKL.54/13, H.03/03/1331).

Meclis'e aza olabilmenin bazı koşulları bulunmaktaydı. Şöyle ki aza olabilecek kişinin en azından Şirket'in 20 hissesinde sahip olması gerekmektedir. Üyelik devam ettiği müddetçe bu hisselerin satışı yasaklanmıştır. Bunun önüne geçmek için hisse senetlerine "satılamaz" damgası vurulmaktadır. Ayrıca bu hisse senetleri Şirket sandığında teslim edilmektedir. Meclis üyelerinin bir veya birden fazlasının vefat ya da çeşitli nedenlerden dolayı görevden ayrılması, istifa etmesi veya görevini suistimal etmesinden dolayı koltuğunun boşalması halinde boşalan yere geçici aza tayin edilmektedir. Daha sonra ise kalıcı azalar Genel Kurul tarafından belirlenerek

atanmaktadır. Üyelerden herhangi birinin yabancı devletlerde ikamet etmesi veya geçici olarak toplantılara katılamayacağını bildirmesi halinde toplantıda yerine vekalet edecek birini tayin etmek zorundadır. Vekalet edecek olan Meclis üyesi kendi oyu dahil toplamda iki oy kullanabilmektedir. Bu durum bir vekilin birden fazla azanın yerine vekalet yetkisini üstlenemeyeceğini göstermektedir (BOA.A.).DVN.MKL.54/13, H.03/03/1331).

Meclis-i İdare, Şirket'in genel işleyişinden ve idaresinden sorumludur. Gerekmesi halinde yeni hükümler çıkarabilmekte, mevcut hükümlerde değişikliğe gidebilmektedir. Genel Kurul'a sunulacak olan Şirket hesaplarını düzenlemektedir. Meclis tarafından hazırlanan hesap kayıtları Meclis azaları tarafından denetleneneceği gibi Meclis başkanının onayı doğrultusunda Meclis dışından da bir heyet tarafından denetlenebilmektedir. Düzenlenen toplantılara katılan üyeler katıldıkları her toplantı için günlük ücret almaktadırlar. Bu ücretin miktarı ise Genel Kurul tarafından belirlenmektedir (BOA.A.).DVN.MKL.54/13, H.03/03/1331).

Bir diğer yönetim organı olan Genel Kurul, Heyet-i Umumiyye olarak da nitelendirilmektedir. Genel Kurul'a üye olabilmek için Şirket'ten hisse almış olması yeterli olmamaktadır. Üyelik için en az 25 hisseye sahip olunması gerekmektedir. Meclis-i İdare tarafından görüşülen tüm konularda son karar merciidir. Ayrıca Meclis-i İdare tarafından sunulan hesap kayıtlarını ve bilançolarını kabul veya reddetmekle yetkilidir (Balci & Sırma, 2012, s. 161). Hisse temettüatını belirlemektedir. Meclis-i İdare azalar arasında değiştirilmesi gereken üyeler var ise onları değiştirmekte, vefat veya bir diğer sebepten dolayı boşalan koltuklara kalıcı üyeleri seçerek atamaktadır. Meclis-i İdare'nin faaliyetlerine son verebilme yetkisi bulunmaktadır. Şirket sermayesinin artışına gidilmesi doğrultusunda karar alabilmektedir. Ancak bu kararın alınabilmesi için Şirket sermayesinin dörtte üçüne sahip olan hissedarların toplantıda hazır bulunması ve oy kullanması gerekmektedir. Aksi halde sermaye artışı yapılamamaktadır. Genel Kurul'un sermaye artışına dair görüşmeleri başlatmadan önce toplantıya katılacak olan hissedarların sahip oldukları hisse miktarlarına dair araştırmalar yapmaktadır. Yapılan çağrı ile toplantının başlamasından 10 gün önce katılacak olan hissedarlar sahip oldukları hisse miktarlarını senetlerle birlikte Genel Kurul'a iletmek zorundadır. Böylece toplantıya katılacak olan hissedarların sahip oldukları hisse miktarları belirlenmektedir (BOA.A.).DVN.MKL.54/13, H.03/03/1331).

Toplantının gerçekleştirilmesine yeterli hisse katılımının sağlanmaması halinde ikinci toplantı çağrısı yapılmaktadır. Birinci ile ikinci toplantı arasından en az 20 gün en fazla 1 ay zaman dilimi olmalıdır. İkinci toplantı tarihinden 10 gün önce toplantı davetnameleri hissedarlara iletilmektedir. Birinci toplantının aksine ikinci toplantıya katılacak olan hissedarların sahip olduğu hisse miktarına bakılmaksızın toplantı düzenlenmektedir. Genel Kurul her sene düzenli olarak nisan ayında L'union Hanı'nda toplanmaktadır. Genel Kurul, Meclis-i İdare'nin önerisi doğrultusunda olağanüstü toplantılar gerçekleştirebilmektedir. Genel Kurul'da görüşülecek olan konular Meclis-i İdare tarafından belirlenmektedir. Meclis-i İdare'de Şirket sermayesinin %10'una sahip olan hissedarlar konu teklif edilmektedir. Toplantı gerçekleşmeden 20 gün önce konu önerileri meclise sunulmaktadır. Meclis-i İdare'de yeterli çoğunluğun sağlanması halinde konu Genel Kurul'un gündemine alınmaktadır (BOA.A.).DVN.MKL.54/13, H.03/03/1331).

Toplantının gerçekleştirileceği tarihten 1 ay önce İstanbul ve diğer bölgelerde bulunan gazetelere ilan verilerek hissedarlar toplantılara davet edilerek toplantı tarihi, yeri ve saati hakkında bilgi aktarılmaktadır. Genel Kurul, toplantısını gerçekleştirmeden 20 gün önce Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne toplantı gündemi, tarihi, yeri ve saati hakkında bilgi vermektedir. Nezaret ise gözlemci sıfatıyla bir komiseri tayin etmektedir. Komiser toplantıya hiçbir şekilde müdahale etmemekle birlikte sadece toplantıyla ilgili yapmış olduğu gözlemler neticesinde notlar tutmakla görevlendirilmiştir. Böylece Genel Kurul toplantıları üzerindeki denetim mekanizması aktif kılınmaya çalışılmıştır. Müzakere edilmesine karar verilen konu toplantı gündemine alınmaktadır. Genel Kuru toplantılarına Meclis-i İdare başkanı liderlik yapmaktadır. Başkanın hazır bulunmaması halinde onun yardımcısı toplantıyı yönetmektedir. Yardımcının da bulunmaması halinde

Meclis-i İdare azaları arasında oylama yapılarak kazanın üye toplantıya başkanlık yapmak üzere seçilmektedir. Toplantıya katılmış olan hissedarlar arasında en fazla hisseye sahip olan iki hissedar katıplık vazifesini icra etmektedir (BOA.A.).DVN.MKL.54/13, H.03/03/1331).

Genel Kurul, kararlarını genel olarak oy çokluğu ile almaktadır. Alınan kararlar hissedarların toplantıya katılmamasına veya ret ya da kabul oyu vermesine bakılmaksızın herkesi bağlayıcı özellik taşımaktadır. Hissedarların sahip olmuş olduğu her 25 hisse için bir oy hakları bulunmaktadır. Her hissedar 50'den fazla oy kullanamamaktaydı. Genel Kurul'da görüşülen konular, Meclis-i İdare kayıtları, müfettiş raporları, senelik bilanço kayıtları Genel Kurul zabıt kayıtlarına işlenerek hazır bulunan hissedarların isim ve sahip oldukları hisse miktarlarına dair bilgileri içeren cetveller hazırlanmaktadır. Bu cetvellerden dört nüshası Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne iletilmektedir (BOA.A.).DVN.MKL.54/13, H.03/03/1331).

2.2. Şirket'in Mali İşleyişi

Şirket, her biri 10 İngiliz veya 11 Osmanlı lirası kıymetinde 5.000 hisseden oluşan 50.000 İngiliz veya bir diğer ifade ile 55.000 Osmanlı lirası sermayesinde sahiptir. Şirket sermayesi Meclis-i İdare'nin teklifi ve Genel Kurul'un onayıyla bir kat daha arttırılabilmektedir. Sermaye arttırımından önce Osmanlı Hükümeti bilgilendirilmektedir. Meclis-i İdare'nin teklifi ve Genel Kurul'un onayıyla sermayenin yarısına kadar tahvil çıkarılabilmektedir. Genel Kurul'un onayından sonra Osmanlı Hükümeti'nin olurunun alınması gerekmektedir. Şirket sermayesinin %10'unu karşılayan hisselerin satılmasından sonra Şirket sandığına konulması halinde Şirket kurulmuş sayılacaktır. Sermayenin geri kalan %90'lık hisse senetleri ise Meclis-i İdare'nin kararı doğrultusunda İstanbul veya diğer bölgelerde faaliyet yürüten resmî gazetelere 30 gün öncesinden ilan verilerek satışa çıkarılmaktadır (BOA.A.).DVN.MKL.54/13, H.03/03/1331).

Hissedarların satın almış olduğu hisse senetlerinin ödemelerine dair düzenlemeler de yapılmıştır. Buna göre 11 Osmanlı lirası olarak belirlenmiş olan hisselerin bedeli Şirket sandığına taksitler şeklinde teslim edilmektedir. Taksitlerin ödenmesi sırasında hissedarlara geçici hisse senetleri verilmektedir. Hisse senet bedellerinin %10'unu karşılayan taksit ödemelerinin yapılmasından sonra hisse senedi hamili adına düzenlenmektedir. Bu taksit ödemelerinin tamamlanmasından sonra hisse sahibine asıl hisse senetleri teslim edilmektedir. Hisse senetlerinin hissedarlar arasında veya yeni bir hissedarla teslim edilmesi halinde devre dair kayıtlar defterlere işlenerek Şirket arşivinde muhafaza altına alınmaktadır. Bu kayıt defterine hisse senedini satın alan hissedarın, Şirket müdürünün ve Meclis-i İdare'nin hazır bulunan azalarından birinin imzası bulunması zorunlu koşulmuştur (BOA.A.).DVN.MKL.54/13, H.03/03/1331).

Hisse senetlerinin bir tarafı Türkçe diğer tarafı ise Fransızca düzenlenmiştir. Ancak ihtiyaç duyulması halinde bir tarafı Türkçe diğer tarafı ise başka bir lisan ile düzenlenebilmektedir. Hazırlanmış hisse senetlerinin birer nüshası Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne teslim edilerek burada kayıt altına alınmaktadır. Şirket nazarında bir hisse kesinlikle ikiye bölünemezdi. Bu nedenle Şirket her bir hisse için bir hissedar belirlemektedir. Hissedarların mirasçısı veya borçluları hiçbir şekilde alacaklarından dolayı Şirket mallarına haciz koyamaz, Şirket'in genel işleyişine hiçbir şekilde müdahale edemezdi. Böylece Şirket ile hissedar dışında üçüncü bir tarafın Şirket yönetimine müdahalesinin önü alınmıştır. Hisse sahipleri Şirket muhasebe defterinde ve Genel Kurul'un kayıtlarında yer alan bilgileri kabul etmek zorundadır (BOA.A.).DVN.MKL.54/13, H.03/03/1331).

Hisse senetlerinin taksit ödemelerinde aksaklıkların yaşanması halinde hissedar ödeme takvimine uyma hususunda uyarılmaktadır. Bu uyarının dikkate alınmaması halinde hissedarla ihtarname göndermeksizin taksin gününden itibaren %6 hesabıyla faiz uygulanmaktadır. Bu süreçte taksit ödemelerinin yapılmaması halinde Şirket bu hisselerle el koyarak başka bir hissedar bulmak üzere satışa çıkarabilmektedir. Hissedarlar

tarafından ücretleri ödenmeyen ve Şirket tarafından satın alınan senetlerin yerlerine hissedarlara Jouissance verilmektedir. Satışa çıkarılan hisse senetlerinin numaraları İstanbul ve diğer bölgelerde bulunan gazetelere ilan verilerek kamuoyuna duyurulmaktadır (BOA.A.).DVN.MKL.54/13, H.03/03/1331).

İlanın verilmesinden 15 gün sonra Şirket, hiçbir şekilde ihtarname ve muamele uygulamaya ihtiyaç duymadan zarar ve ziyanın eski sahibine ait olmak üzere İstanbul ve diğer bölgelerde faaliyet gösteren borsalarda bu hisse senetlerini satışa çıkarmaktadır. Mevcut hisse senetlerinin borsada kayıtlarının bulunmaması durumunda ise bu satış işlemleri müzayede yoluyla gerçekleştirilmektedir. Böylece daha önce verilmiş olan hisse senetleri iptal edilerek yeni hissedara eski senetlerin numaraları üzerinden yeni senetler oluşturularak yeni hamiline teslim edilmektedir. Hisse senetlerinin satılmasından sonra elde edilen gelirden eski sahibinin Şirket'e olan borçları düşürülmektedir. Kalan miktar olursa eski sahibine teslim edilmektedir. Ancak satış işleminden elde edilen gelirlerin eski hissedarın Şirket'e olan borcunu ödemek için yeterli olmaması halinde borçlar için eksik olan miktar eski hissedardan tahsil edilmektedir (BOA.A.).DVN.MKL.54/13, H.03/03/1331).

Şirket'in mali yıl başlangıcı Ocak (Kanunusani) ayının başı olarak belirlenmiştir. Mali yıl sonu ise Kanunuevvelin 30. günü olarak kararlaştırılmıştır. Ancak Şirket'in kuruluş tarihi 20 Şubat 1912'ye denk gelmesinden dolayı ilk yıla özel olmak şartıyla mali yıl başlangıcı 20 Şubat olarak belirlenmiştir. Meclis-i İdare her sene sonu alacak ile borç bilançolarını hesaplamaktadır. Bu hesaplara dair kayıtlar bir deftere kaydedilerek Genel Kurul'un onayına sunulmaktadır. Defter kayıtları 40 gün önceden müfettişler tarafından inceleme altına alınıp, incelemeler yapıldıktan sonra kayıtlar Genel Kurul'un gündemine alınmaktadır (BCA.554,7897/50272/5, M.08/02/1938).

Şirket, faaliyetleri neticesinde elde etmiş olduğu gayr-ı safi hasıladan gelir ile gider masrafları ve tahvil verilmiş ise faizler ile ana paralara dair hisseler düşüldükten sonra elde kalan kâr hesaplanmaktadır. Kârdan öncelikle bedeli ödenmiş sermaye için birinci temettü hissesi olarak %10 hesabıyla bir faiz verilmektedir. Şirket'in 1 yıllık geliri bu faiz ödemelerine kâfi gelmemesi halinde eksik olan miktar gelecek yılların gelirlerinden karşılanmaktadır. İkinci olarak ise safi gelirin %10'u ihtiyat akçesi olarak ayrılmaktadır. Saf gelirlerden Şirket'in olağanüstü durumlarda harcaması üzerine ihtiyat akçesi olarak da bir miktar hasılat ayrılmaktadır. İhtiyat akçesi Meclis-i İdare kararıyla harcanmaktadır. Tüm bu harcamalar yapıldıktan sonra saf gelirlerden arta kalanı itfa akçesine ayrılmaktadır. İtfa akçesi, yönetim kurulunun kararı doğrultusunda tahvillerin olağanüstü durumda imhasıyla Şirket'in diğer borçlarının ödenmesine ve hisse senetlerinin karşılanması doğrultusunda harcanmaktadır (Yılmaz, 2011, s. 211-212).

2.3. Şirket'in Faaliyetleri

Şirket, faaliyetlerini icra ederken nizamnamede belirtilen hükümler doğrultusunda hareket etmiştir. Buna göre Şirket, en geç bir buçuk yıl içerisinde projeye dair planlarını hazırlamış ve çalışmalara başlaması olması gerekmektedir. Bu projeler doğrultusunda Neba-ü'lasel ve Nebrü's-salib sularının Kesviran ve çevresine dağıtımını 5 yıl içerisinde tamamlayacaktır. Aksi halde imtiyaz geçersiz sayılarak yeni imtiyaz arayışlarına girişilecektir. Şirket icra edeceği çalışmalar sırasında kullanmış olduğu malzemeler ile harcamış olduğu masraflara dair bütçe giderlerini en geç iki buçuk yıl içerisinde toparlaması gerekmektedir. Şirket'in gider hesaplarına dair cetveller Ticaret ve Ziraat Nezareti aracılığıyla denetime tabi tutulmuştur (BOA.ŞD.1241/35, H.26/01/1331).

Şirket, her iki nehirden açacağı kanallar yoluyla Cüniye Limanı'na oradan ise Ambitondan, Zokmaka bölgelerine kadar yer alan tüm Kesviran köylerine su götüürülmesini amaçlamıştır. Sular bir ana kanal üzerinden bölgeye ulaştırılacaktır. Bu kanal daha önce bölgede yapılmış olup tahrip edilen kanalın geçtiği güzergâh üzerinde inşa edilecektir. Ana kanala bağlı iki ara kanal açılacaktır. Bu ara kanalların ilki güneyden başlatılacaktır. İkincisi ise kuzeyden açılarak güneye doğru ilerletilecektir. Her iki ara kanalın belirlenen güzergâhı tüm köylere su dağıtacak şekilde planlanmıştır. Ara

kanalların her bir köyden en fazla 10 metre uzaklıktan geçmesi planlanmıştır. Ana ve ara kanalların geçirileceği güzergâhı gösteren harita Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne teslim edilmiştir. Bu haritada kanalların geçeceği köylere, ana kanalların inşa edileceği noktalara, kanalların uzunluklarına ve suyun satılacağı fiyat tutarına dair bilgilere yer verilmiştir. Harita, nizamnamenin imzalanmasından sonra en geç 8 ay içerisinde Nezarete iletilecektir. Yine Cebel-i Lübnan Meclis-i İdaresi ile imtiyaz sahibi arasında yapılan sözleşme gereğince Cüniye Hükümet Konağı, Meclis-i Umumiye ve Meclis'in münasip gördüğü diğer devlet kurumlarına Şirket tarafından su verilmesi kararlaştırılmıştır. Nitekim kanallarından birine 60 metre uzaklıkta bulunan Cebel-i Lübnan Hükümet Konağı'nda ücretsiz şekilde su verilmiştir (BOA.ŞD.1241/35, H.26/01/1331).

Ana kanal sert taşlardan inşa edilecek olup içeriden ve dışarıdan ayrıca takviye taşlarla desteklenerek güçlendirilecektir. Kanalin inşasında kullanılacak olan taş ve kireçler ise geçeceği güzergâh üzerinde bulunan köylerden temin edilecektir. Bu güzergâh üzerinde farklı noktalardan temin edilecek olan taşların ücretlerinde de sabit bir fiyat politikasının uygulanmadığı görülmektedir. Buna göre Rikon taşları 5, Eltikot ve Aşkot taşları 6, Zirmar taşları 7, Avesta taşları 8, Derun ve Harisa taşları 9, Bekirki taşları 10, Gadir, Hairta-i Hamir ve Zeruk taşları 12, Amiltın taşları 6, Belin taşları 7, sahil taşları 8, Çatiyan taşları 9 ve Anitora taşları 10 Osmanlı lirasına satın alınacaktır. Taşların tıraşlanma işlemleri için ise her bir metre mikap için 10 Osmanlı lirası ücret alınması kararlaştırılmıştır (BOA.ŞD.1241/35, H.26/01/1331).

Şirket, kanalların güzergâhı üzerinde bulunan değirmenler ve inşa edeceği yeni değirmenleri koruma zorunluluğunu da üstlenmiştir. İnşa edilmiş olan araziler ile kanalın güzergâhı üzerinde bulunan arazilerin satın alınması için mülk sahibi ile Şirket arasında satış işlemleri için görüşmeler yapılmaktadır. Taraflar arasında bir anlaşmaya varılamaması halinde Osmanlı Hükümeti aracılık görevini üstlenmektedir. Hükümet, bilir kişiler görevlendirerek satın alınacak olan arazi, yapı veya değirmenleri kamu yararı gerekçesiyle kamulaştırma çalışmalarını başlatarak fiyatlarını belirlemektedir. Belirlenen ücret Şirket tarafından ödenerek kamulaştırma yapılmaktadır. Kanun kuvveti kullanılarak açılan kanallardan bölgeye ulaştırılan sular hisseler karşılığında satışa sunulmaktadır (BOA.ŞD.1241/35, H.26/01/1331).

Hisse sahibi olan müşteriler ise suları ana kanaldan istedikleri bölgeye serbestçe götürebilmektedirler. Müşterilerin su kanallarından su çekme işlemleri sırasında işgal edecekleri arazilerin sahiplerine ücret ödemesi yapmaları zorunludur. İnşa çalışmalarının bitirilmesinden sonra imtiyaz sahibi yapılan kanallar ile diğer çalışmaların tamirinden ve korunmasından ilk 5 yıl ücretsiz olarak sorumlu tutulmuştur. Ancak daha sonraki yıllarda bu hizmet müşterilerden alınan ücretlerle yerine getirilecektir. Yine doğal afetler neticesinde kanal veya diğer yapılarda zararın oluşması halinde zarar giderleri ilk 5 yıl Şirket'e ait olacak daha sonraki süreçlerde ise bu masraflar müşteriler tarafından karşılanacaktır (BOA.ŞD.1241/35, H.26/01/1331).

Kanalların açılması için belirlenen 5 yıllık süre zarfında bu çalışmaların bitirilmemesi halinde imtiyaz sahibi Cebel-i Lübnan Meclis-i İdaresi'ne başvuru yapmaktadır. Meclis, çalışmaların zamanında tamamlanamamasının geçerli bir sebebinin olduğuna kanaat getirirse ek süre verebilmektedir. Geçerli bir nedenin bulunmaması veya ek sürenin verilmesi halinde çalışmaların tamamlanmaması üzerine Meclis-i İdare kararıyla ihale feshedilmektedir. Bu durumda imtiyaz sahibi teminat akçesi dışında hiçbir hak talep etmeyerek imtiyazı bırakmak zorunda kalıyor. Osmanlı Hükümeti çalışmalar için yeni imtiyaz sahibi arayışına girmektedir. Yeni imtiyazı üstlenen müteahhit bir öncekinin yapmış olduğu çalışmaları devam ettirmek üzere önceki müteahhidin yapmış olduğu masrafları karşılayarak çalışmalarına başlamaktadır (BOA.ŞD.1241/35, H.26/01/1331).

Şirket, ilk abonelerine çekeceği su kanallarının giderlerini karşılamaktadır. Şirket'in kurulduğu ilk anda müşterinin belirlenen fiyatı ödemesi halinde istediği miktarda su tüketmesine izin verilmiş olsa da daha sonradan düzeltmelere gidilerek bir köye verilecek su miktarı ihtiyaca göre belirlendiğinden dolayı bu miktarı aşacak şekilde su tüketmenin önüne geçilmesi amacıyla tüketim miktarı sınırlandırılmıştır. Satılmayan sular ise imtiyaz

sahibinin bakiyesinde kalacaktır. Şirket, belirtilen noktalara suyu ulaştırmadan dolayı müşterilerden hiçbir ödeme talep etmemektedir. Su kanallarının tamamlanması ve ahaliye suların iletilmesinden sonra hisseler şeklinde satılmasından dolayı hisseleri satın alan müşteriler mülk sahibi olmaktadır. Bu kanallar ve aboneler mülk sahibi olan müşterilerin tasarrufuna bırakılmıştır (BOA.ŞD.1241/35, H.26/01/1331).

Şirket'in faaliyetlerine dair tespit edilebilen en erken bilgi kurulduğu ilk yıl getirilecek olan malzemelerin vergiden muafiyet talebi olmuştur. Şirket adına avukatlık yapan Devonshire ve Dumanı Efendiler tarafından 25 Temmuz 1912'de Lübnan Valisine bir telgraf iletilmiştir. Bu telgrafta Neba-ü'lasel nehrinde yapılacak olan işlerde kullanılacak olan malzemelerin Beyrut Gümrüğünden geçirilmesi sırasında gümrük vergisinden muaf tutulmasına dair İdare Konseyi'nin talebi yer almaktadır. İdare Konseyi'ne bu talep Şakir Bey tarafından sunulmuştur. Şakir Bey, önerisinde Neba-ü'lasel projesinin kamu refahı için yararlı bir proje olduğuna değinerek bu yolda yürütülecek olan çalışmalarda kullanılacak olan tüm malzemelerin yönetmelik ve hükümler doğrultusunda Avrupa'dan ithal edilmesi sırasında gümrük vergisinden muaf tutulması doğrultusundaki konsey kararının onaylanmasını istemiştir (BOA.A.).MTZ.CL.7/278, H.02/06/1332).

Şakir Bey, söz konusu malzemelerin miktarını, niteliklerini ve markalarını belirten listeyi Konsey'e sunmuştur. Ancak bu listenin içeriğine dair bilgilere ulaşamamıştır. Ayrıca bu konuda gerekli kolaylığın sağlanması hususunda geç kalınmamasını, bir an önce kararın alınarak çalışmalara başlanmak istendiğini dile getirmiştir. Kararın Konsey tarafından uygun bulunması halinde Lübnan Hükümeti aracılığıyla talebin Yüce Babı Aliye iletilmesini talep etmiştir. Demir borulardan, tellerden, boruların yerleştirilmesi sırasında kullanılacak beton malzemelerinden, çimento, tuğla ve çivi gibi malzemelerden vergi alınmaması talep edilmiştir. Ayrıca bu gibi malzemelerin sevkiyatı sırasında kullanılacak olan motorlu vagon ve el arabaları ile diğer vasıtaların da her türlü vergiden muaf tutulması istenmiştir. Konsey'in kararı onaylamasından sonra talep 25 Kasım 1913'te Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığı aracılığıyla Maliye Nezareti'ne iletilmiştir. Maliye Nazırı, Cebel Baş Mühendisliğinden konu hakkında bilgi talep etmiştir (BOA.A.).MTZ.CL.7/278, H.02/06/1332). Aktarılan bilgilerden sonra yapılan değerlendirmeler neticesinde bu talebe olumlu yönde cevap verilmemiştir (BOA.MV.187/77, H.30/05/1332).

Ticaret ve Ziraat Nezareti, gerekçe olarak gümrük vergisinden muaf tutulacak olan malzemelerin daha önce kanunlar ve nizamnamelerle belirtilmiş olduğu, gönderilen listede muafiyeti istenilen çoğu malzemenin olmaması olarak açıklamıştır. Rüsumat Müdüriyeti Umumiyesi tarafından yapılan açıklamada ithal edilen malzemeler arasında su çıkaran santrifüslü tulumbalar ve bunları işletmeye mahsus motor ile neccar makinaların daha önceden kanunlar doğrultusunda vergiden muaf tutulduğundan dolayı Şirketin bu malzemeleri ithal etmesi halinde vergi alınmayacağı ancak diğer malzemelerden vergi alınacağı belirtilmiştir. Ayrıca bu malzemelerden sadece 1 ay süreyle teşvik amacıyla demir borular üzerinden gümrük vergisi alınmayacağı açıklanmıştır. Alınan bu karar Ticaret ve Ziraat Nazırı Süleyman Efendi'nin imzasıyla 31 Mart 1914'te Şirket'e bildirilmiştir (BOA.A.).MTZ.CL.7/278, H.02/06/1332).

Her ne kadar getirilecek olan malzemeler vergi muafiyetine dahil edilmese de Şirket faaliyetlerine devam etmiştir. Zira mali yıl sonu raporu hazırlanarak yıllık bilanço'ya dair açıklamalar yapılmıştır. Buna göre 13 Aralık 1913'te hazırlanan mali yıl sonu raporunda Şirket sermayesinden 35.750 Osmanlı lirasının henüz talep edilmediği belirtilmiştir. Ayrıca bir sonraki senenin hesaplarına dair kayıtların da Şirket'in kurucusu olan Türkiye Milli Bankası ile Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne iletilmediği belirtilmiştir. İlk yıllık bilanço'ya dair son derece kısıtlı bilgilerin aktarıldığı bu verilerden hareketle Şirket'in ilk yılında planlandığı gibi çalışmalarında başarı elde edemediğini göstermektedir. Nitekim sözleşmede her yıl düzenli olarak mali yıl sonu Şirket bilançolarının açıklanmasına dair hükümlerin yer alması olmasına rağmen 1913 senesi dışında diğer senelerde hazırlanan bilanço cetvellerin tespit edilemediği görülmektedir (Yılmaz, 2011, s. 211-212).

Şirket'in faaliyetleri dışında Şakir Bey ile ilgili de birtakım gelişmelerin cereyan ettiği saptanmıştır. Buna göre 1 Ağustos 1925'te L'union Hanı'nda¹ bulunan yazıhanesinde çalışmalarına devam ederken Suriye Fransız Konsolosluğu tarafından Beyrut Kâtipliğine telgraf iletilmiştir (BOA.HR.İM.153/7, M.01/08/1925). Bu telgraf üzerine 5 Eylül 1925'te Beyoğlu Birinci Adli Katipliğinden Mösyö Amil Efendi'nin yazıhanesinde ikamet etmekte olan Şakir Bey'e ihtarname gönderilmiştir (BOA.HR.İM.164/16, M.22/10/1925). İhtarnamenin temek gerekçesi ise Şakir Bey'in birtakım yasadışı girişimlerde bulunarak bazı çalışmalarına hile karıştırmış olması olarak belirtilmiştir. Bu sebepten dolayı Adli makamlarca uyarılmıştır (BOA.HR.İM.157/45, H.30/01/1926).

2.4. Şirket'in Fesih Süreci

Şirket'in faaliyetlerine son vermesi halinde başka birine devredilmesi için 25.000 İngiliz lirasını geçmemek şartıyla Şakir Bey ile Mösyö Pres Vetifold İstavut Efendi'ye ödeme yapılmaktadır. 25.000 İngiliz lirasının ortaklara ödenmesinden sonra Şirket sandığında kalan miktarın %50'si Jouissance sahiplerine, %50'si Şakir Bey ile Mösyö Pres Vetifold İstavut Efendi'ye teslim edilmektedir. Böylece Şirket'in başka bir imtiyaz sahibine devredilmesi süreci başlatılmaktadır. Şirket faaliyetlerinin sonlandırılmasından sonra ihtiyat akçesinin yarısı Jouissance sahiplerine diğer yarısı ise Şakir Bey ile Mösyö Pres Vetifold İstavut Efendi arasında pay edilmektedir. Böylece devir işlemi için bütün engeller ortadan kaldırılmış olunuyordu (Yılmaz, 2011, s. 211-212).

Meclis-i İdare, Şirket sermayesinin dörtte üçünün veya ihtiyat akçesinin tamamen yok olması, Şirket yönetiminin başka bir şirket ile birleşme kararı alması halinde Şirket'in geleceğini belirlemek amacıyla Genel Kurul'u fesih için toplantıya çağırılmaktadır. Bu toplantıda Şirket'in fesih oylaması yapılacağı gibi imtiyaz müddetinin uzatılması, başka bir şirketle birleştirilmesi, başka birine devredilmesi veya nizamname hükümlerinde bazı değişikliklerin yapılması hususunda karar alınabilmektedir. Ancak bu konularda alınan kararın yürürlüğe girebilmesi için Osmanlı Hükümeti'nin onayı gerekmektedir. Fesih işlemlerinin icra edilmesi için birkaç tasfiye memuru Genel Kurul tarafından görevlendirilmektedir. Genel Kurul, tasfiye sürecinde görevini icra etmeye devam etmektedir. Tasfiye memurları gerekli çalışmaları yaptıktan sonra Genel Kurul'un kararı ve Osmanlı Hükümeti'nin onayı doğrultusunda hisse senetleri ve tahviller bir diğer şirkete veya imtiyaz sahibine devredilmektedir. Bu gibi kararların alınabilmesi için Şirket sermayesine sahip olan üyelerden en az yarısına sahip olanların hazır bulunması ve oy kullanmış olması gerekmektedir (BOA.A.).DVN.MKL.54/13, H.03/03/1331).

Şirketin, yukarıda belirtilen hükümler doğrultusunda 1925'te iflasını açıkladığı tespit edilmiştir. Buna göre 1 Kasım 1925'te Şirketin genel merkezi olan L'union Hanı'na Suriye Fransız Konsolosluğu tarafından Beyrut Katipliği aracılığıyla bir evrak gönderilmiştir (BOA.HR.İM.167/24, M.22/11/1925). Evrak Şirket'in ortaklarından sorumlu olan Muammer Bey ile Leon Efendi'ye Suriye Fransız Mümessilliği aracılığıyla Beyrut Bidayet Mahkemesi tarafından iletilmiştir (BOA.HR.İM.166/80, M.18/11/1925; BOA.HR.İM.167/27, M.22/11/1925). Hariciye Vekaleti, Şirketi konu hakkında bilgilendirerek Fransız Devlet Sefareti tarafından iletilen telgrafa bir an önce cevap verilmesini istemiştir (BOA.HR.İM.153/6, M.01/08/1925). Telgrafta, Şirket'in durumu ile ilgili bilgi talep edilmiştir. Verilen cevapta ise Şirket'in bir ay öncesine kadar iflas ettiği belirtilmiştir (BOA.HR.İM.153/75, M.06/08/1925). Bu bilgilerden hareketle Şirket'in 1925'te iflasını gerçekleştirdiği söylenebilir.

İflasla birlikte İstanbul Birinci İflas Memurluğu tarafından Beyrut Baş Konsolosluğuna iletilen telgrafta şirketin feshedilmiş olmasından dolayı imtiyaz hakkının son bulduğu belirtmiştir. Ayrıca imtiyaz sahibinin bugüne kadar açmış olduğu kanallar ile yapmış olduğu yatırımların Cebel-i Lübnan Hükümeti tarafında devam ettirileceği belirtilerek gerekli muamelenin icra edilmesi ve konu hakkında Beyrut Baş Konsolosluğunun araştırma yapması istenmiştir. Şirket'in faaliyetleri Cebel-i Lübnan

¹ L'union Hanı yönetim merkezi dışında Fransız Sefareti İktisat Dairesi ile Fransız Ticaret Dairesi'ne ev sahipliği yapmıştır (BOA.HR.İM.97/11, M.09/02/1924).

Hükümeti'ne devredilmiştir (BCA.554,7897/50272/6, M.26/05/1938). Bu bilgilerden hareketle Şirket'in iflasından dolayı faaliyetlerine son vermediği imtiyaz sahibinin değiştiği söylenebilir.

El değiştiren Şirket'in bir anonim müessese olarak yeniden teşkilatlandırılması için 5 Haziran 1926'da İstanbul Mahkeme-i Asliye İkinci Ticaret Dairesi tarafından çalışmalar başlatılmıştır. Şirket'in ismi Cebel-i Lübnan Anonim Su Şirketi olarak değiştirilmiştir. İsim değişikliğinin yanı sıra imtiyaz sahibi de değişmiştir. Fakat imtiyazı üstlenen yeni ismin kim olduğuna dair bilgiler tespit edilememiştir. Eski imtiyaz sahibi Şakir Bey'in Şirket'e ait olan alacakları topladığına dair ihbar yapılmıştır. Bu ihbara göre Şakir Bey, Şirket'in üstlenmiş olduğu imtiyazın sahibi olduğunu belirterek alacakları topladığı belirtilmiştir. İhbar hakkında Beyrut Baş Şehbenderliğinin bir tahkikat başlatması, Şakir Bey'in hukuka aykırı davranışlarda bulunması halinde Şûrâ-yı Devlet Komiserliği tarafından cezalandırılması ve bu girişiminin önlenmesi istenmiştir. Ancak tahkikatın başlatılıp başlatılmadığı veya başlatılmış olması halinde Şakir Bey hakkında ne gibi muamele uygulandığına dair bilgiler elde edilememiştir (BOA.HR.İM.189/44, M.05/06/1926).

Cebel-i Lübnan Su Anonim Şirketi ile ilgili Ali Komiserlik Adli Müşavirliğinin 29 Kanunusani 1935'teki talebi üzerine imtiyazın yeniden uyarlanması için Cebel-i Lübnan Hükümeti tarafından çalışmalar başlatılmıştır. Cebel-i Lübnan Hükümeti ile imtiyaz sahibi olan Şakir Efendi'nin mirasçıları arasında 27 Mart 1935'te imtiyaz teyit edilmiş olup II. Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra şirketin geleceğiyle ilgili şartların belirleneceği doğrultusunda anlaşmaya varılmıştır. Anlaşma ile hazırlanan şartnamenin birinci maddesinde imtiyaz sahibi kararname tarihinden bir diğer ifadeyle 29 Mart 1935'te itibaren 2 aylık bir mühlet zarfında imtiyazın yerine getirilmesi için bir Lübnan Anonim Şirketi kurulacaktır. Ancak bu 2 aylık sürenin dolmuş olmasına rağmen bu şirketin kurulmadığı görülmektedir. Buna karşın imtiyaz sahibi Anonim Şirketi'nin kurulma hazırlığını yaptığını, projeyi hazırlayıp Maliye Nezareti'ne sunduğunu belirtmiştir. Ancak bu iddiaya Cebel-i Lübnan Hükümeti itirazda bulunmuştur. İmtiyaz sahibi ile Cebel-i Lübnan Hükümeti arasında bu konuda ihtilaf 19 Şubat 1937'de kadar sürmüştür. Bu tarihte yapılan araştırmalar neticesinde anonim şirketin imtiyaz sahibi tarafından kurulmadığı tespit edilerek şartname ile antlaşmaya aykırı hareket ettiği saptanmıştır. Bu nedenle antlaşma geçersiz kılınmıştır. İmtiyaz sahibi gerek Ali Komiserliğine gerekse Cebel-i Lübnan Hükümeti'ne müracaat etmişse de netice alamamıştır (BCA.554,7897/50272/2, M.12/09/1938).

Şirket'in yeni isimle icra etmiş olduğu faaliyetlere dair bilgiler elde edilememiştir. Ancak iflas eden Şirket hakkında uygulanacak muamelenin ne olması gerektiğine dair Hukuk İşleri Umum Müdürlüğü tarafından 27 Ocak 1938'de Adliye Vekâleti'ne bir telgraf iletilmiştir. Verilen cevapta Türkiye Cumhuriyeti ile Cebel-i Lübnan Hükümeti arasından henüz her iki devlette uygulanan ortak hukuk ve ticari hükümlerin uygulanacağını ön gören Adliye Muzaheret mukavelesi veya ona muadil herhangi bir antlaşma bulunmamaktadır. Bu nedenle bu gibi işlemler her iki devletin kendi mevzuatlarına ve mahkemelerinde alınan kararlar doğrultusunda icra edilmekteydi. Türkiye Cumhuriyeti Usulü Muhakemeler Kanunu'nun 540. maddesinin 1 sayılı fıkrası gereğince hukuk ve ticaret davaları hakkında yabancı devletlerde verilen hükümlerin Türkiye'de icra edilebilmesi için Türkiye Cumhuriyeti ile hükmü veren mahkemenin mensup olduğu devlet arasında mütekabiliyet esasına ilişkin mukavele veya muahede bulunması şarttı. Ancak Cebel-i Lübnan Hükümeti'ndeki kanunların böyle bir şartı gözetip gözetmediği hakkında bilgi bulunmamaktadır (BCA.554,7897/50272/9, M.25/02/1938).

Cebel-i Lübnan Su Anonim Şirketi'nin 1938'de iflasını açıkladığı süreçle ilgili ayrıntılı bilgiler elde edilmiştir. 7 Mayıs 1938'de İstanbul Birinci İflas Memurluğu, Cebel-i Lübnan Hükümeti aracılığıyla Beyrut Baş Konsolosluğunu bilgilendirerek iflastan sonra yapılan kanallar ile yatırımlar hakkında uygulanacak muamelelerin neler olacağına dair çalışmaların başlatıldığı bildirilmiştir (BCA.554,7897/50272/7, M.13/05/1938).

İmtiyaz sahibi Cebel-i Lübnan'da inşa etmiş olduğu kanallar ile diğer çalışmalar üzerindeki haklarını korumak amacıyla iflas masasına başvurarak bu haklarını korumak

veya paraya çevirmek istemekteydi. Yerel mahkeme imtiyaz sahiplerine haklarının verilmesini ön gören yabancı devletlerde de geçerli olacak bir kararı henüz almamıştır. Bu nedenle imtiyaz sahiplerinin talebi ilk etapta olumlu karşılanmamıştır. İmtiyaz sahipleri ise tekrar başvurarak böyle bir kararın alınmasının zaruri olduğunu belirtmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti tarafından bu manada yapılacak bir muamele olmamakla birlikte Cebel-i Lübnan Hükümeti tarafından ise mahalli mevzuatlar doğrultusunda hareket edilmesi gerekmektedir. Cebel-i Lübnan Hükümeti'nin imtiyaz ve şirket ile ilgili uygulayacağı muamele ve alacağı karar neticesinde Türkiye Hükümeti'nin, Hukuk Usulü Muhakeme hükümleri, 1865 sayılı kanun ve Düsturun 12. cildinin 967. sayfasında aktarılan Türkiye-Avusturya Adli Muzaheret Mukavelesinin hükümleri doğrultusunda hareket etmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca Adliye Vekaletine iletilen telgrafta Suriye ve Lübnan'da yabancı devletlerin mahkemelerinden çıkan hukuk ve ticaret ilamları hakkında ne gibi bir muamele uygulanacağına dair konsolosluk tarafından tahkikat icra edilmiş ve elde edilen bilgiler doğrultusunda hareket edilmiştir (BCA.554,7897/50272/5, M.08/02/1938).

Hukuk İşleri Umum Müdürlüğü tarafından 7 Mayıs 1938'de yazılan telgrafta hitaben verilen cevap 12 Eylül 1938'de Beyrut Baş Konsolosluğuna iletilmiştir. Şirketin iflas etmiş olduğu belirtilmiştir (BCA.554,7897/50272/1, M.01/11/1938). Buna karşın Beyrut Baş Konsolosluğu, 12 Kasım 1938'de Hukuk İşleri Umum Müdürlüğüne ve iflas masasına tebliğ edilmesi üzerine Adliye Vekaletine telgraf çekerek Cebel-i Lübnan Hükümeti tarafından imtiyazın geçersiz kılındığı belirtilmiştir. Ancak feshin gerçekleşmesi halinde imtiyaz sahibinin hak ve görevlerinin neler olduğuna dair bilginin bulunmadığı aktarılmıştır. Bu nedenle şimdilik Beyrut Bidayet Mahkemesi'nin kararı doğrultusunda Şirket'in tüm mal varlığı Cebel-i Lübnan Hükümeti'ne devredilmiştir. Daha sonra Şirket imtiyazını üstlenecek olan başka bir şahsa veya yeni bir şirkete verilmesi kararlaştırılmıştır. Böylece Şirket'in faaliyetleri son bulmuştur (BCA.554,7897/50272/3, M.27/10/1938).

3. Sonuç

Geç Osmanlı döneminde özel sermaye eliyle gerçekleştirilen su altyapı projelerinden birini hayata geçirmek için 55.000 Osmanlı lirası sermaye ve 25 yıllık imtiyaz hakkı ile kurulan Şirket, 20 Şubat 1912'de faaliyetlerine başlamıştır. Şirket'in imtiyazını Türkiye Milli Bankası adına Selim Şakir Bey üstlenmiştir. Şirket, İstanbul merkezli bir yapı olmasına rağmen faaliyet sahasının Cebel-i Lübnan Sancağı olmuştur. Şirket, Nebrü's-salib ve Neba-ü'lasele sularını Kesviran ve çevre bölgelerde bulunan arazilerin sulanması için kanallar yoluyla dağıtılması görevini üstlenmiştir. Şirket'in yönetim merkezi ile sorumluluk sahasının uzak bir coğrafyada bulunması, Şirket'in faaliyetlerini icra etmede birtakım aksaklıkların çıkmasına neden olmuştur. Şirket'in yönetiminden Genel Kurul ile Meclis-i İdare sorumlu olmakla birlikte Meclis-i İdare Şirket adına bütün işleri yürüten yönetim organı olmakla birlikte Genel Kurul ise bu Meclis'te gerçekleştirilen faaliyetleri denetleyen ve Şirket ile ilgili her türlü konuda son karar mercii olarak görev icra eden yönetim organıdır. Şirket özel sermayeye ile kurulmuş olmasına rağmen Osmanlı hukuk sistemine tabi tutulmuştur. Bu durum ise özel teşebbüslerin hukuki zeminlerinin nasıl oluşturulduğuna dair önemli ipuçları vermektedir.

Şirket'in Cumhuriyet'in ilk yıllarında da varlığını sürdürmesi, geç Osmanlı'dan erken Cumhuriyet'e uzanan bir süreklilik arz ettiğini göstermektedir. Ayrıca özel sermayeye eliyle kurulmuş olmasının da etkisiyle kurumsal yapının rejim değişikliğine rağmen işleyişini devam ettirebildiğini göstermektedir. Şirket'in faaliyetlerinin ayrıntılarına ve planlanan su dağıtımının gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğine dair bilgilere ulaşılamamış olması, çalışmanın önemli bir sınırlığını oluşturmaktadır. Bu durum çalışmalara dair kaynakların muhafaza edilememesine veya söz konusu projelerin uygulama safhasında karşılaşılan muhtemel teknik ve idari sorunların yaşandığına işaret etmektedir. Şirket'in faaliyetlerine dair ayrıntılı bilgiler tespit edilememiş olmasına rağmen kurulduğu ilk yıllarda ithal etmeyi düşündüğü ürünlerin gümrük vergisinden

muaf tutulmasına, 1925'te iflasını açıklaması ile imtiyaz sahibinin el değiştirmesine ve 1938'de başlayan fesih çalışmalarına dair ayrıntılı bilgiler tespit edilmiştir.

Netice olarak, Cebel-i Lübnan Su Şirketi örneği, geç Osmanlı taşrasında su kaynaklarının işletilmesinde özel sermayenin rolü, devlet yöneticileri ile özel sermaye ilişkileri, imtiyaz sözleşmeleri ve taşra idaresi ile merkez arasındaki etkileşimlerin daha iyi anlaşılmasına katkı sunmaktadır. Konuyla ilgili daha sonra yapılacak çalışmaların, ilgili arşiv belgelerine ve teknik raporlara erişim sağlanmasıyla birlikte söz konusu eksiklikleri giderebileceği ve dönemin altyapı projelerine dair daha derinlemesine analizler sunabileceği öngörülmektedir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Devlet Arşivleri Başbakanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA.554,7897/50272/1.

BCA.554,7897/50272/2.

BCA.554,7897/50272/3.

BCA.554,7897/50272/5.

BCA.554,7897/50272/6.

BCA.554,7897/50272/7.

BCA.554,7897/50272/9.

Devlet Arşivleri Başbakanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Dâhiliye Mektubi Kalemi (DH.MKT):2869/94.

Hariciye Nezareti-İstanbul Murahhaslığı (HR.İM):97/11,153/6,153/7,153/75, 157/45,164/16,166/80,167/24,167/27,189/44.

İrade-Cebel-i Lübnan (İ.MTZ.CL.):4/201,4/205

İrade-Mesail-i Mühimme (İ.MMS):159/9.

Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV):187/77,229/43.

Sadaret-Cebel-i Lübnan (A.).MTZ.CL):1/45,7/278.

Sadaret-Mukavelenameler (A.).DVN.MKL.):30/35,32/15,32/25,54/13.

Şûrâ-yî Devlet (ŞD):1241/35.

Yıldız Esas Evrakı (Y.EE):104/200.

Yıldız-Yaveran ve Maiyyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiye Dairesi (Y.PRK.MYD.): 10/17.

Araştırma-İnceleme Eserler

Balcı, R., & Sırma, İ. (2012). *Ticaret ve Ziraat Nezareti Memalik-i Osmaniye'de Osmanlı Anonim Şirketleri*. Ekonomi ve Sosyal Tarih Yayınları.

Bilge, M. L. (2003). Lübnan. *İslam Ansiklopedisi* (244-246). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Bolat, E. (2023). 19. yüzyılda Osmanlı hakimiyetindeki Cebel-i Lübnan Dürzileri. *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi*, 7(1),43-69.

Bozkurt, C. (2019). Birinci Dünya Savaşı'nda Cebel-i Lübnan'da iâşe buhranı: Osmanlı Hükümeti'ne yönelik Avrupa ve ABD kamuoyundaki iddialar. *Belleten Dergisi*, 87(308), 233-263.

Cuinet, V. (1896). Syrie, Liban Et Palestine, Géographie Administrative, Statistique, Descriptive Et Raisonnée.

Kılıç, A., & Özbozdağı, Ö. (2023). II. Meşrutiyetin ilanının Cebel-i Lübnan'da yansımaları ve seçim tartışmaları. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 10(1),65-97.

Ortaylı, İ. (1984). 19. yüzyıl sonunda Suriye ve Lübnan üzerinde bazı notlar. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 4(4),89-113.

- Özkaya D. O. (2006). Bir Orta-Doğu buhranı Cebel-i Lübnan olayları (1860-1861). *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(5),1-15.
- Reyhan, C. (2006). Cebel-i Lübnan vilayet nizamnamesi. *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi*, (1),175-184.
- Yarcı, G. (2015). 19. yüzyıl sonlarında Cebel-i Lübnan'da İbrahim Nehri'nin ıslahı ve "Nehr-i İbrahim Anonim Su Şirketi. *Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller II* (561-588). Not Yayınları.
- Yetiş Doğan, E. G. (2023). 1860-61 Suriye olayları, Tanzimat ve Şam sergileri. *Belleten Dergisi*, 87(310),959-983.
- Yılmaz, C. (2011). *Osmanlı Anonim Şirketleri*. SCALA Yayıncılık.

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: Yoktur.

Yazar Katkısı: Mustafa DAĞ (%100)

Conflict of Interest: None.

Funding: None.

Ethical Approval: None.

Author Contributions: Mustafa DAĞ (100%)

A Water Concession from the Late Ottoman to the Early Republican Era: The Cebel-i Lubnan Water Company

Mustafa Dağ

Extended Abstract

Purpose and Scope of the Study: In the final decades of the Ottoman Empire, particularly in the context of growing state centralization and modernization efforts, addressing the needs of the population and agricultural production through improved water management became a pressing concern. Among the various responses to this challenge was the implementation of modern irrigation systems, which began to replace or supplement traditional methods of water usage and distribution. Especially in regions experiencing acute water shortages or inefficient irrigation, the state increasingly turned to the private sector—granting concessions to private enterprises that would undertake large-scale infrastructure projects with their own capital. Within this broader historical and institutional framework, this study focuses on a significant yet understudied example: the Mount Lebanon Water Company (Cebel-i Lübnan Su Şirketi), established in 1912. The company was granted the concession to collect and distribute the waters of the Nehr-i Salib and Neb'ü'l-Asel springs via canal systems, with the aim of irrigating the agricultural lands in the district of Kesviran and its surrounding areas. The project, which combined private initiative, financial investment, and public utility provision, stands as a representative case of late Ottoman public-private cooperation in provincial infrastructure development. The primary aim of this research is to explore the historical trajectory, organizational structure, and socio-political context of the Mount Lebanon Water Company. The study investigates several interrelated aspects: the company's founding and legal establishment; its financial and administrative organization; the content and implications of the concession agreement; the dynamics of its interaction with local and imperial authorities; the nature and extent of its operational activities; and finally, the company's institutional transformation during the transition from the Ottoman Empire to the Republic of Turkey. By analyzing this case, the study aims to contribute to a deeper understanding of how private capital operated within the legal and institutional framework of the late Ottoman Empire, how local needs were addressed through concession-based infrastructure models, and how such companies were affected by the profound political and administrative changes that marked the early Republican era. In doing so, the research offers insights into the broader themes of public service provision, legal pluralism, and institutional continuity and change in the late Ottoman and early Turkish Republican periods.

Methodology and Sources of the Study: This study adopts a qualitative research design rooted in historical-documentary analysis, aiming to examine the institutional and operational dimensions of the Cebel-i Lubnan Water Company (Cebel-i Lübnan Su Şirketi) within the broader context of late Ottoman and early Republican infrastructural development. The primary sources for this research consist of archival documents accessed through two key repositories: the Ottoman Archives and the Republican Archives of the Directorate of State Archives of the Presidency of the Republic of Turkey. These collections contain a wide range of official correspondences, concession agreements, administrative reports, financial records, and governmental decrees directly related to the foundation, management, and dissolution processes of the company. The identification and evaluation of these archival documents were conducted through a systematic review of cataloged materials, employing keyword-based searches and thematic classification. The selected documents were then subjected to a critical and contextual reading in order to reconstruct the company's trajectory, its legal and financial foundations, its relationship with state actors at both the central and provincial levels, and the extent of its operational achievements or shortcomings. In addition to primary sources, the research also integrates a body of secondary literature, including academic books, journal articles, and historical studies that focus on late Ottoman economic history, infrastructure projects, the history of public utilities, and concessionary enterprises. These secondary sources have been used to support the interpretation of primary data and to situate the case of the Cebel-i Lubnan Water Company within broader historiographical debates concerning public-private partnerships, state modernization, and the political economy of imperial and post-imperial governance. The methodological approach of the study is qualitative in nature, with a strong emphasis on document-based inquiry. The use of qualitative content analysis allows for the extraction of both explicit and implicit information from historical texts, revealing patterns, contradictions, and institutional practices over time. By employing this method, the study aims not only to describe the formal structure and administrative evolution of the company but also to explore the legal and socio-political conditions under which such private initiatives operated during the late Ottoman and early Republican periods. The structure of the study consists of an introduction, a main section devoted to the historical and institutional context, and four interrelated subsections. These subsections examine, respectively, the establishment and concession

process of the company; its administrative and financial organization; its interaction with local authorities and its practical operations; and finally, the institutional transformation it underwent during the transition from empire to republic.

Findings and Conclusions: Established with an initial capital investment of 55,000 Ottoman liras and granted a 25-year concession, the Cebel-i Lubnan Water Company represents one of the significant examples of water infrastructure projects initiated by private capital during the late Ottoman period. The Company officially commenced operations on February 20, 1912. The concession was secured by Selim Şakir Bey on behalf of the National Bank of Turkey (Türkiye Milli Bankası), signaling the involvement of both national financial institutions and private entrepreneurial actors in the development of public utilities. Although headquartered in Istanbul, the Company's operational jurisdiction was situated in the Sanjak of Cebel-i Lubnan, a distant provincial region within the Ottoman Empire. The Company undertook the responsibility of collecting and distributing the waters of Nebrü's-Salib and Neba-ü'l-Asel through a network of irrigation canals, aimed at serving agricultural lands located in Kesviran and its surrounding areas. The logistical complexity created by the spatial disjunction between the Company's management center and its area of activity contributed to several operational inefficiencies and administrative challenges throughout its existence. The Company's governance structure was composed of two main bodies: the General Assembly and the Administrative Council (Meclis-i İdare). While the Administrative Council was responsible for the day-to-day operations and execution of the Company's activities, the General Assembly held the ultimate authority in overseeing the Council's actions and making final decisions on strategic matters. This dual-layered management framework illustrates a relatively advanced level of corporate governance for its time, aligning with the principles of joint-stock company structures developing across the empire. Despite being a private venture, the Company operated within the framework of Ottoman law, which demonstrates how the Ottoman legal system provided a regulatory environment for private enterprise and concession-based public service provision. This example offers valuable insights into the legal and institutional arrangements that governed private sector involvement in public infrastructure projects during the late Ottoman era. The Company's existence continued into the early years of the Republic of Turkey, indicating an institutional continuity that bridged the late Ottoman and early Republican periods. The ability of the Company to maintain its operations beyond the collapse of the imperial system underscores the resilience and adaptability of privately founded corporate entities during times of regime change. This continuity also reflects the transitional nature of state-economy relations during the early 20th century in the Middle East. However, one of the key limitations in the historical analysis of this case is the lack of detailed records concerning the Company's operational performance—particularly whether the planned water distribution projects were fully realized. The absence of such data may be attributed to the inadequate preservation of archival materials or to potential technical and administrative difficulties encountered during the implementation phase of the project. Nonetheless, certain milestones in the Company's trajectory are known: the exemption from customs duties for imported equipment during its early years, the declaration of bankruptcy in 1925 leading to a change in concession ownership, and the initiation of liquidation procedures in 1938.